

ВІДГУК
офіційного опонента
кандидата психологічних наук Гончаренко Світлани Анатоліївни
на дисертаційну роботу Дубовик Олени Михайлівни
«Особливості професійно орієнтованих особистісних якостей майбутніх
психологів спеціальних закладів освіти», подану до захисту на здобуття
наукового ступеня кандидата психологічних наук
за спеціальністю 19.00.08 – спеціальна психологія

Актуальність теми дисертаційної роботи

В сучасних умовах реформування освіти проблема підготовки психологів спеціальних закладів, які здатні надати висококваліфіковану психологічну допомогу особам з порушеннями психофізичного розвитку в умовах спеціального освітнього закладу та реабілітаційного центру, постає особливо гостро.

Важливо зауважити, що сучасний світ переживає докорінні зміни стосовно розуміння змісту освіти і соціокультурної політики загалом. Ці зміни викликали становлення нової парадигми освіти, яка спирається на підходи та поняття, вироблені сучасною практикою, що потребує тісного переплетення двох основних показників успішної реалізації інклюзивної освіти: професійної готовності та психологічної готовності. Становлення професійно-психологічної готовності психолога спеціальних закладів освіти можливе лише за умови сформованості у психолога спеціальних закладів освіти відповідних професійно орієнтованих особистісних якостей майбутнього психолога спеціальних закладів освіти. Вивчення особливостей професійно орієнтованих особистісних якостей майбутнього психолога спеціальних закладів освіти на сьогодні є однією із актуальних тем спеціальної психології.

З огляду на це, розроблена й експериментально апробована дисертаційна робота Дубовик О.М. є цінною як для спеціальної психології, так і для фахової підготовки майбутніх спеціальних та клінічних психологів.

В дисертаційній роботі чітко сформульовано об'єкт, предмет, мета, завдання, методи дослідження, послідовно викладений матеріал. В роботі чітко визначені найважливіші компоненти наукової роботи.

Наукова новизна одержаних результатів

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження варто відзначити результати, що мають вагому наукову новизну:

- вперше на основі здійсненого теоретичного аналізу наукових підходів у вивченні професійних та індивідуально-особистісних якостей психолога уточнено та введено поняття «професійно орієнтовані особистісні якості майбутнього психолога спеціальних закладів освіти»;
- виділено основні професійно орієнтовані особистісні якості майбутнього психолога спеціальних закладів освіти, розкрито їх сутність, створено структуру професійно орієнтованих особистісних якостей, яка складається з трьох симптомокомплексів та їх компонентів;
- виявлено рівні становлення професійно орієнтованих особистісних якостей майбутніх психологів спеціальних закладів освіти;
- підібрано комплекс діагностичних методик для вивчення особливостей професійно орієнтованих особистісних якостей майбутніх психологів спеціальних закладів освіти;
- представлено активні засоби впливу та обґрунтовано застосування соціально-психологічного тренінгу та розроблено систему тренінгових вправ, яка сприяє становленню професійно орієнтованих особистісних якостей майбутнього психолога спеціальних закладів освіти;
- обґрунтовано модель комплексного впливу на становлення професійно орієнтованих особистісних якостей майбутнього психолога спеціальних закладів освіти;
- подальшого розвиток набули: система знань про сутність, зміст та особливості становлення професійно орієнтованих особистісних якостей майбутнього психолога спеціальних закладів освіти.

Вважаємо, що елементи наукової новизни сформульовані коректно. Їх кількість та кваліфікаційні ознаки відповідають нормативним вимогам.

***Ступінь обґрунтованості наукових положень та висновків,
сформульованих у дисертації***

Детальне ознайомлення з текстом дисертації О.М. Дубовик дає підстави стверджувати, що підхід дисертанта до проблеми особливостей професійно орієнтованих особистісних якостей майбутнього психолога спеціальних закладів освіти відзначається фундаментальністю, ґрунтовністю, логічністю викладу, якісним представленням наукового доробку. Слід визначити, що обґрунтованість наведених у роботі висновків базується на достатньо грамотному використанні таких наукових методів: аналіз, систематизація, узагальнення з метою виявлення теоретико-методологічних основ і підходів до розв'язання проблеми сформованості професійно орієнтованих якостей майбутнього психолога спеціальних закладів освіти. Створено структура професійно орієнтованих особистісних якостей та модель комплексного впливу на становлення професійно орієнтованих особистісних якостей майбутнього психолога спеціальних закладів освіти; організація емпіричного дослідження передбачала його проведення до тренінгу професійно-особистісного зростання та після, що дало змогу простежити динаміку становлення професійно орієнтованих якостей особистості у студентів; статистичної обробки даних з метою доведення ефективності розробленої автором і впровадженої системи діагностичної роботи.

Слід відзначити те, що дослідженням було охоплено 192 студенти, що становить достатньо широку емпіричну базу дослідження (2012 - 2016 рр.), яка проведена у НПУ імені М.П. Драгоманова факультет корекційної педагогіки та психології.

Дисертанткою використана наукова література вітчизняних і зарубіжних вчених, що свідчить про досить ґрунтовне опрацювання матеріалу з даної проблеми, високий рівень наукової підготовки автора.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

У вступі чітко обґрунтовано актуальність проблеми і цінність її розробки щодо становлення професійно орієнтованих особистісних якостей під час навчання майбутніх психологів спеціальних закладів освіти у вищому

навчальному закладі. Чітко сформульовано мету, яка конкретизована в завданнях, окреслено об'єкт, предмет та систему методів, які використані в роботі. У першому розділі дисертаційної роботи «Теоретичні засади вивчення професійно орієнтованих особистісних якостей майбутнього психолога спеціальних закладів освіти» здійснений системний теоретичний аналіз та узагальнення наукових вітчизняних і зарубіжних праць із проблеми становлення професійних та особистісних якостей майбутніх психологів спеціальних закладів освіти; визначені наукові підходи до вивчення професійних та особистісних якостей (с. 31); виокремленні компоненти симптомокомплексів та створено структуру професійно орієнтованих особистісних якостей майбутніх психологів спеціальних закладів освіти (с. 36); уточнено поняття «професійно орієнтовані особистісні якості майбутніх психологів спеціальних закладів освіти» (с. 53).

У другому розділі роботи «Особливості професійно орієнтованих особистісних якостей у майбутнього психолога спеціальних закладів освіти» дисертантка вдало обґрунтувала вибір діагностичного інструментарію експериментального дослідження та розробила методику дослідження. Дана методика містила три серії завдань: першу склали фактори методики багатофакторного дослідження особистості «16 PF опитувальник Р. Кеттела»; другу серію представили методики: «Діагностика рівня емпатійних здібностей» (В. Бойко), «Діагностика міри готовності до ризику» (Г. Шуберт); третю - «Мотивація афіліації» А. Меграбяна в модифікації М. Ш. Магомед-Емінова, методика рівня розвитку комунікативних та організаторських здібностей «КОС-2» (с. 57). Виявлено певні компоненти індивідуально-особистісних якостей, що утворюють симптомокомплекси, за якими здійснювався аналіз. Симптомокомплекси описано відповідно до системи незалежних параметрів, за допомогою яких визначено, якими саме професійно орієнтованими особистісними якостями володіє кожен із досліджуваних. Виявлено рівні сформованості цих якостей, а саме: високий, середній та низький (с. 62). Проведений факторний аналіз даних показників до впровадження програми тренінгових вправ та після, дав можливість простежити зміни у сформованості

компонентів виділених симптомокомплексів. Дисертанткою встановлено, що визначені фактори мають тенденцію до змін у процесі професійного розвитку особистості. Так, на першому етапі дослідження серед професійно орієнтованих особистісних якостей, які впливають на успішність професійної діяльності, основним є поєднання комунікативних якостей та якостей, пов'язаних з регуляцією власної поведінки. На другому етапі дослідження провідним фактором виявилася емпатійність як компонент морально-етичного симптомокомплексу (с. 118).

У третьому розділі «Активні засоби впливу на становлення професійно орієнтованих особистісних якостей майбутнього психолога спеціальних закладів освіти» представлено форми та методи впливу на становлення професійно орієнтованих особистісних якостей у студентів-психологів (с. 121); дисертанткою статистично доведено, що у структурі професійно орієнтованих особистісних якостей майбутніх психологів спеціальних закладів існують складні багаторівневі зв'язки між окремими особистісними якостями, які впливають на саморегуляцію професійної діяльності; обґрунтовано модель комплексного впливу на становлення професійно орієнтованих особистісних якостей майбутнього психолога спеціальних закладів освіти (с. 140-141).

У роботі представлена система тренінгових вправ підібраних у відповідності до виділених компонентів симптомокомплексів та описаний аналіз їх проведення. В таблицях представлені показники результатів експериментальної роботи, проведено порівняльний аналіз і викладені обґрунтовані висновки, підтверджені проведеною факторизацією показників особистісних якостей на першому та другому етапах дослідження та виявлено особливості у змісті та структурі професійно орієнтованих особистісних якостей у студентів спеціальності «Психологія (спеціальна, медична)».

Аналіз основної частини дисертації дає підстави зробити висновок про те, що мета дисертаційної роботи досягнута, а дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною працею.

***Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації
щодо їх можливого використання***

Результати дисертаційного дослідження характеризуються теоретичною і практичною значущістю. Вони можуть бути використані:

- для подальшого теоретичного та емпіричного дослідження компонентів симптомокомплексів;
- для проведення дослідження щодо виявлення рівнів сформованості всіх компонентів симптомокомплексів;
- для підготовки студентів за напрямками спеціальна та клінічна психологія.

***Повнота викладення наукових положень висновків і рекомендацій
дисертації в опублікованих працях***

Основні положення і висновки дисертаційної роботи викладено у 11 наукових публікаціях, з яких: 9 одноосібних статей та 2 – у співавторстві. Поміж одноосібних 4 опубліковано у вітчизняних фахових виданнях, 1 - включена до міжнародних наукометричних баз, 1 - у зарубіжному фаховому виданні, 4 у матеріалах конференцій. Таке представлення результатів для даного рівня наукової роботи є достатнім. Кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідає вимогам до дисертаційних робіт та «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника». Зазначені публікації повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертації. Основні положення дисертації доповідались та були схвалені на 12 науково-практичних конференціях і семінарах, зокрема на 9 міжнародних та 3 всеукраїнських конференціях.

***Відповідність змісту автореферату основним положенням
дисертації***

Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою та змістом він відповідає всім чинним вимогам до даного виду робіт. У тексті автореферату відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого О. М. Дубовик

дисертаційного дослідження. Зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

Дискусійне положення та зауваження

Позитивно оцінюючи здобутки дисертантки, вважаємо за необхідне зазначити дискусійні положення та висловити побажання до поданої дисертаційної роботи:

1. Заслуговує на більш детальне викладення питання щодо більш чіткого визначення сутності всіх компонентів симптомокомплексів і бажано було б їх представити пропорційно.

2. Автор дещо перенавантажує кількісними і якісними даними другий розділ дисертації. Деталізовані дані експериментального дослідження до та після впровадження системи тренінгових вправ. Зокрема було б доцільніше ширше описати показники взаємозв'язку виділених факторів на першому та другому етапі дослідження у висновках другого розділу.

3. Бажано розроблену програму тренінгових вправ видати окремим посібником для впровадження в практичну діяльність спеціальних психологів та дефектологів.

В цілому, висловлені зауваження не ставлять під сумнів отримані наукові результати, бо повністю можуть бути виправленими у подальшій науковій роботі О. М. Дубовик.

Загальний висновок

Дисертаційна робота на тему «Особливості професійно орієнтованих особистісних якостей майбутніх психологів спеціальних закладів освіти» виконана вперше і є суттєвим науковим внеском у спеціальну психологію. Дисертація є завершеною, самостійно підготовленою кваліфікаційною науковою працею, в якій викладені науково обґрунтовані, теоретично значущі і практично цінні результати, що сприяють становленню професійно орієнтованих особистісних якостей майбутніх психологів спеціальних закладів освіти. Актуальність обраної теми дисертації, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та повнота викладу в

опублікованих працях повністю відповідає вимогам до кандидатських дисертацій.

Вважаємо, що дисертаційна робота на тему: «Особливості професійно орієнтованих особистісних якостей майбутніх психологів спеціальних закладів освіти», представлена на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук, відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. №567, а її автор Дубовик Олена Михайлівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.08 – спеціальна психологія.

Офіційний опонент:

кандидат психологічних наук

